

MAKTAB TASVIRIY SAN’AT DARSLARIDA NATYURMORT ISHLASH MASALASI

**Oktyabrov Mohirjon Adhamjon o‘g‘li,
Art pedagogika kafedrası o‘qituvchisi
Xoshimova Nozimaxon Zoxidjon qizi
Namangan davlat pedagogika instituti**

Tasviriy san’at va muhandislik grafikasi yo‘nalishi 3- bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktab tasviriy san’at darslarida natyurmort ishlashning pedagogik va amaliy ahamiyati yoritilgan. Tadqiqot davomida natyurmortning o‘quvchilarda shakl, rang, kompozitsiya, yorug‘lik va soya tushunchalarini shakllantirishdagi o‘rni tahlil qilingan. Shuningdek, amaliy mashg‘ulotlar jarayonida natyurmort chizish bosqichlari, kuzatish asosida tasvirlash metodikasi hamda o‘quvchilarning ijodiy va texnik ko‘nikmalarini rivojlantirish masalalari ko‘rib chiqilgan. Maqolada natyurmort ishlash orqali o‘quvchilarning kuzatuvchanligi, fazoviy tasavvuri va estetik didini rivojlantirish imkoniyatlari asoslab berilgan. Tadqiqot natijalari tasviriy san’at darslarining samaradorligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so‘zlar: Natyurmort, tasviriy san’at, kompozitsiya, yorug‘lik va soya, kuzatish asosida chizish, rangtasvir, amaliy mashg‘ulotlar, estetik tarbiya, ijodiy tafakkur, grafik ko‘nikmalar

Maktab tasviriy san’at darslarida natyurmort chizish muhim o‘rin tutadi, chunki bu janr o‘quvchilarga shakl, rang, yorug‘lik va kompozitsiyani tushunishda yordam beradi. Darslar davomida o‘quvchilar natyurmortni tahlil qilish, chizish texnikalarini o‘zlashtirish va ijodiy yondashuvni rivojlantirish bo‘yicha bilim oladilar.

O‘qituvchi natyurmort tushunchasini tushuntirib, uning san’at tarixidagi o‘rnini bayon etadi. O‘quvchilarga mashhur rassomlarning natyurmort asarlari namoyish etilib, ularning uslubi va ishlash texnikasi muhokama qilinadi.

Amaliy mashg‘ulotlar: O‘quvchilar dastlab sodda shakllardan iborat natyurmortlarni qalam bilan eskiz qilishadi. Keyinchalik, ranglar bilan ishlash, yorug‘lik va soyani aks ettirish bo‘yicha mashqlar o‘tkaziladi.

Yondashuv va baholash: Realistik natyurmort – Aniq detallarga e’tibor qaratish. Ijodiy yondashuv – O‘quvchilar o‘z tasavvurlariga ko‘ra natyurmort yaratishadi. Baholash – O‘qituvchi va o‘quvchilar ishlarni tahlil qilib, kamchiliklarni muhokama qilishadi. Maktab darslarida natyurmort ishlash o‘quvchilarning kuzatuvchanligi va san’atga bo‘lgan qiziqishini oshiradi, ularning texnik va ijodiy ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Amaliy mashg'ulotlar natyurmortni o'rganishning eng muhim bosqichlaridan biri bo'lib, bu jarayonda talabalarga bevosita rasm chizish tajribasi beriladi. Amaliy mashg'ulotlar orqali talabalar real predmetlarni kuzatish, yorug'lik va soyani tushunish, shakl va ranglarni to'g'ri ko'rish ko'nikmalarini rivojlantiradilar. Bu jarayon tasviriy san'atning asosiy tamoyillarini amalda o'rganish imkoniyatini yaratadi. Amaliy mashg'ulotlar rassomning kuzatuvchanligini, qo'l harakatlarining aniqligini hamda tasvirni realistik chizish qobiliyatini rivojlantiradi. Bundan tashqari, talabalar predmetlarning o'zaro nisbati, tuzilishi va hajmini to'g'ri aks ettirishni o'rganadilar. Natyurmort ustida ishlash esa kompozitsion tafakkurni o'stirib, rasm chizishda chiziq, yorug'lik, soya va material tuzilmalari ustida ishlashga yordam beradi.

Amaliy mashg'ulot bosqichlari. Kompozitsiyani tanlash – Natyurmort uchun predmetlar joylashtiriladi, ularning kompozitsiyadagi roli va o'zaro uyg'unligi aniqlanadi. Tuzilishini chizish – Oddiy geometrik shakllar asosida eskiz chiziladi, bu esa predmetlarning asosiy qiyofasini aniqlashga yordam beradi.

Nisbiy o'lchamlarni aniqlash – Har bir predmetning kattaligi va joylashuvi bir-biriga mutanosib bo'lishi kerak. Yorug'lik va soyani kuzatish – Yorug'lik manbasi aniqlanadi, soyalar qayerga tushayotgani o'rganiladi va hajm hosil qilinadi.

Detalizatsiya va rang berish – mayda detallar, material tuzilmalari va rang o'tishlari qo'shib, rasm yanada jonlantiriladi. Ishlatiladigan materiallar. Amaliy mashg'ulotlarda turli materiallardan foydalaniladi: grafik vositalar – qalam, ko'mir, sangina (qizil bo'yoq qalam) yordamida natyurmortning shakli va soyasi aniqlanadi. Rangli bo'yoqlar – akvarel, moybo'yoq yoki guvash bilan ishlanib, natyurmortga realistik effekt beriladi. Qog'oz yoki tuval – Rasm chizish uchun asosiy ish maydoni bo'lib xizmat qiladi. Mashg'ulot natijalari. Natyurmort ustida ishlash orqali talabalar quyidagi ko'nikmalarga ega bo'ladilar: Chizish texnikasi rivojlanadi – Har bir chiziq va shaklni to'g'ri qo'llash ko'nikmasi shakllanadi. Kuzatuv qobiliyati oshadi – Talaba atrofdagi predmetlarni realistik va tafsilotlari bilan aks ettirishni o'rganadi. Kompozitsion tafakkur rivojlanadi – Predmetlarni joylashtirish va ularning o'zaro uyg'unligini tushunish osonlashadi. O'z uslubini shakllantirish imkoniyati paydo bo'ladi – Talaba tajriba orttirib, o'ziga xos tasvir uslubini topadi. Amaliy mashg'ulotlar natyurmortni o'rganish jarayonining ajralmas qismi bo'lib, talabalarni realistik tasvirlash va san'at tamoyillarini chuqur tushunish sari yo'naltiradi. Bu tajribalar kelajakda rassomning ijodiy tafakkuri va texnik mahoratini oshirishga katta hissa qo'shadi.

Kuzatish asosida chizish – rassomlik san'atida eng muhim ko'nikmalardan biri bo'lib, talabalar real predmetlarni sinchkovlik bilan kuzatish, ularning shakli, tuzilishi, hajmi va yorug'lik tushinishini to'g'ri tushunish orqali natyurmort yaratishni o'rganadilar. Bu usul orqali ko'z bilan o'lchash qobiliyati rivojlanib, har

bir predmetning to‘g‘ri joylashuvi va mutanosibligi chizishda aks ettiriladi. Kuzatish asosida chizishning asosiy maqsadlari. Talabalarga natyurmort kompozitsiyasini joylashtirish va yaratish bo‘yicha amaliy bilim berish. Yorug‘lik va soyani o‘rganish orqali hajm hosil qilishni o‘rgatish. Predmetlarning realistik tasvirini yaratish uchun kuzatish va analiz qilish qobiliyatini shakllantirish. Ko‘zni o‘rgatish – ya’ni har bir detalga e’tibor qaratish va uni aniq chizishga odatlanish.

Kompozitsiyani joylashtirish: Rassom birinchi navbatda natyurmortning umumiy tuzilishini aniqlaydi. Predmetlarning o‘zaro joylashuvi va ularning makondagi o‘rni kuzatiladi. Predmetlar bir-biriga nisbatan qanday hajm va shaklda joylashgani tahlil qilinadi.

Geometrik tahlil va tuzilish. Har bir predmetni sodda shakllarga ajratib tahlil qilish (masalan, olma – shar, kitob – to‘g‘ri to‘rtburchak, shisha idish – silindr). Predmetlarning asosiy chiziqlari chizilib, ularning o‘lchamlari belgilab olinadi.

Nisbiy o‘lcham va proportsiyalarni aniqlash. Predmetlarning bir-biriga nisbatan kattaligi o‘lchanadi. Uzoq va yaqin joylashgan elementlarning hajm va shakli kuzatilib, aniq tasvirlanadi.

Yorug‘lik va soyani aniqlash. Yorug‘lik qayerdan tushayotgani kuzatiladi. Asosiy yorug‘lik, aks etgan yorug‘lik, chuqur soyalar va yengil soyalar orasidagi farqlar belgilanadi. Soyaning predmetning shakliga qanday ta’sir qilayotgani o‘rganiladi.

Material va fakturalarni chizish. Haqiqiy predmetlarning tuzilishini (yog‘och, shisha, mato, metall kabi) aniqlash va uni realistik chizishga harakat qilish. Har bir materialning yorug‘lik bilan o‘zaro ta’siri va faktura xususiyatlari aks ettiriladi.

Kuzatish asosida chizishning foydalari. Ko‘z va qo‘l koordinatsiyasi rivojlanadi – Rassom predmetlarning joylashuvi va shaklini aniq chizish uchun kuzatuvchanlikni oshiradi. Realistik tasvirlash ko‘nikmasi shakllanadi – Yorug‘lik va soyalarni o‘rganish orqali hajm va chuqurlikni tasvirlash osonlashadi. Chizish texnikasi takomillashadi – Detallarga e’tibor qaratish orqali predmetlarning nozik xususiyatlari ham aks ettiriladi. Tasviriy tafakkur rivojlanadi – Kuzatish orqali predmetlarni aniq idrok qilish va ularga san’at nuqtayi nazaridan yondashish shakllanadi. Mashg‘ulotlarda foydalaniladigan usullar. To‘g‘ri kuzatish va taqqoslash – Talabalar chizgan rasm bilan real predmetni taqqoslab, kamchiliklarni aniqlash. Ko‘z bilan o‘lchash – Har bir predmetning kengligi, balandligi va nisbiy kattaligi kuzatilib, aniq chizish mashqlari bajariladi. Ko‘zgudan tekshirish – Natyurmort tasvirini teskari tomondan ko‘rib, xatoliklarni aniqlash.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Komoldinov, S. J. O. (2026). The pedagogical significance of composition in pencil drawing lessons. *European Journal of Economic Dynamics and Policy*, 2(1), 21-24.
2. Komoldinov, S. J. O. G. L., & Isaboyeva, M. I. Q. (2026). Manzara janrini o'rgatishda rangtasvir texnikalarining metodik qo'llanilishi. *Science and Education*, 7(2), 344-349.
3. Jomoldin o'g'li, K. S. SCIENCE, RESEARCH AND DEVELOPMENT.
4. Komoldinov, S. (2023, December). Qalamtasvir mashg'ulotlarida kompozitsiyaning ahamiyati. In *INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE on the topic: "Priority areas for ensuring the continuity of fine art education: problems and solutions"* (Vol. 1, No. 01).
5. Rakhimov, K. (2023). The place of graphics in the fine arts. *Solution of social problems in management and economy*, 2(2), 5-8.
6. Rakhimov, K. (2023). THE ROLE OF PORTRAIT ARTISTS IN FINE ARTS. *Models and methods in modern science*, 2(2), 13-19.
7. Rakhimov, H. U. (2023). ANALYZING THE PROFESSIONAL QUALITIES OF FUTURE FINE ARTS TEACHERS BASED ON ART STUDIES. *Экономика и социум*, (1-1 (104)), 50-53.
8. Pulatov, D. S., & Kh, R. U. (2019). On fine arts and its varieties. *Вестник магистратуры*, (4-4 (91)), 89-90.
9. ogli Rakhimov, H. U. *AJMR. AJMR*.
10. Oripov, B. B. (2025). Ideals of the third renaissance and their artistic expression in the fine art of Uzbekistan. *Academic Journal of Science, Technology and Education*, 1(8), 28-32.
11. Oripov, B. B. (2025, December). INCREASING THE SCIENTIFIC COMPONENT OF THE ART OF POTTERY IN STUDENTS. In *International Conference Platform* (No. 6, pp. 134-137).
12. Oripov, B. B. (2025). The connection of fine arts to biological science. *Science and Education*, 6(12), 621-626.
13. BADIRJANOVICH, O. (2020). THE ROLE OF CERAMICS IN PROFESSIONAL TRAINING OF YOUNG PEOPLE IN THE MODERN EDUCATION SYSTEM. *THE AMERICAN JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE AND EDUCATION INNOVATIONS Учредители: The USA Journals*, 2(9), 447-451.
14. Oripov, B. (2025). O'QUVCHILARNING RUHIYATINI SHAKLLANTIRISHDA VA TARBIYALASHDA, XALQ AMALIY SAN'ATINING O'RN. *Universal xalqaro ilmiy jurnal*, 2, 4-3.
15. Oripov, B. N. (2008). Tasviriy san'at ta'limida didaktika.
16. Oripov, B. N. (2006). Fine art and its teaching methodology. *Tashkent-2005. "SCIENCE-INTELLIGENCE*.
17. Oripov, B. (2004). Jahon san'ati tarixi. 3 qismli.
18. Oripov, B. (2004). San'at tarixidan qisqacha izohli lug'at.
19. Yuldashev, J. (2024). BO'LAJAK TARIX O'QITUVCHILARINI TAYYORLASH JARAYONIGA AKSIOLOGIK YONDASHUVNI JORIY ETISHNING METODIK XUSUSIYATLARI. *Farg'ona davlat universiteti*, (5), 6-6.
20. Yuldashev, J. (2024). BO'LAJAK TARIX O'QITUVCHILARIDA AKSIOLOGIK POZITSIYANI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI. "ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ АКМЕОЛОГИЯ" международный научно-методический журнал, 1(9).

21. Yuldashev, J. BO ‘LAJAK TARIX O ‘QITUVCHILARINING AKSIOLOGIK POZITSIYASINI RIVOJLANTIRISH METODIKASI. DENE TÁRBIYASÍ HÁM SPORT, 251.
22. Ogli, Y. J. A. The Content of the Introduction of the Development of the Axiological Approach in Future History Teachers. JournalNX, 10(10), 34-38.
23. Yuldashev, J. (2024). DEVELOPING THE AXIOLOGICAL POSITION OF FUTURE HISTORY TEACHERS–AS AN IMPORTANT DIRECTION OF HISTORY EDUCATION. Академические исследования в современной науке, 3(50), 33-36.
24. Abdurakhimovich, Y. J. (2024, December). THE MAIN CRITERIA FOR DEVELOPING A SYSTEM OF VALUES IN THE TRAINING OF FUTURE HISTORY TEACHERS. In International Conference on Economics, Finance, Banking and Management (pp. 201-205).
25. Abdurakhimovich, Y. J. (2024, December). THE MAIN CRITERIA FOR DEVELOPING A SYSTEM OF VALUES IN THE TRAINING OF FUTURE HISTORY TEACHERS. In International Conference on Economics, Finance, Banking and Management (pp. 201-205).
26. Yuldashev, J. (2024). DEVELOPING THE AXIOLOGICAL POSITION OF FUTURE HISTORY TEACHERS–AS AN IMPORTANT DIRECTION OF HISTORY EDUCATION. Академические исследования в современной науке, 3(50), 33-36.
27. Ogli, Y. J. A. The Content of the Introduction of the Development of the Axiological Approach in Future History Teachers. JournalNX, 10(10), 34-38.
28. Abdurakhimovich, Y. J. (2024, December). THE MAIN CRITERIA FOR DEVELOPING A SYSTEM OF VALUES IN THE TRAINING OF FUTURE HISTORY TEACHERS. In International Conference on Economics, Finance, Banking and Management (pp. 201-205).
29. Yuldashev, J. (2024). DEVELOPING THE AXIOLOGICAL POSITION OF FUTURE HISTORY TEACHERS–AS AN IMPORTANT DIRECTION OF HISTORY EDUCATION. Академические исследования в современной науке, 3(50), 33-36.
30. Ogli, Y. J. A. The Content of the Introduction of the Development of the Axiological Approach in Future History Teachers. JournalNX, 10(10), 34-38.